

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 30 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1.50 Din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 3. septembra 1937.



Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Dajte nam osrednjo slovensko ustanovo!

K temu dopisu pripominjamo, da smo iz zanesljivega vira izvedeli o snovanju ustanove s sorodno, dasi nekoliko skromnejšo nalogo. Ustanovni občni zbor se bo vršil v kratkem v Ljubljani. Ur.

Vsi uvidni Slovenci čutijo v današnji stiski slovenstva našo notranjo razklanost in zunanjo neednost kot najtežje narodno zlo. Vendar pa se kljub jasnemu spoznanju položaja in kljub raznim poskusom za zbiranje naših sil ne premaknemo z mrtve točke, in slej ko prej prevladujejo v našem javnem življenju sile, ki stara, neživljenjska nasprotstva poostrujejo in nas obsojajo k popolni notranji in zunanji nemoči. — Zakaj tako?

Ko se vprašujemo za vzroki tega stanja, moramo ugotoviti sledeče:

Nimamo ustanove, nimamo skupine s potrebno avtoriteto, ki bi se postavila izključno v službo naloge, da poudarja to, kar vse Slovence druži, da nam ustvari skupen program in pripravlja pogoje za enoten nastop vseh Slovencev za izbojevanje naših zgodovinskih ciljev.

Zato je treba tako ustanovo poklicati v življenje. Sredi nasprotujočih si struj naj bi taka ustanova, neodvisna od vseh političnostrankarskih vplivov, vezala odbijajoče se skrajnosti na neko skupno misel. Ta misel bi bila: **avtonomno reševanje** vseh vprašanj slovenskega narodnoobčestvenega življenja.

Postala naj bi nekaka **matica** vseh prizadevanj po širjenju in poglobljanju slovenske avtonomne misli, za preučevanje in spoznavanje naših življenjskih razmer in pogojev, vseh prizadevanj po aktivizaciji, osrednitvi in gospodarski izrabi naših narodnih sil v določeno smer.

Ta matica naj bi zbirala okrog sebe **neodvisne, zavedne slovenske razumnike**, može s hrbtnico in širokim pogledom na življenje, da s **skupnim delom ustvarijo slovenski program** (narodno-političnega, kulturnopolitičnega in gospodarsko-političnega), pridobijo zanj slovensko javno mnenje ter ga skušajo postopno po premišljenem načrtu uresničevati — ne sami, to bi presegalo moč vsake organizacije, ampak s sodelovanjem vseh slovenskih organizacij in skupin in vseh delavoljnih ljudi. Vloga naše ustanove naj bi bila pri tem v prvi vrsti pobujajoča in usmerjajoča.

Nešteto je važnih nalog, za katerih rešitev se ne čuti nihče odgovoren in poklican, najmanj političnostrankarske skupine. Koliko dobrih misli in koliko dobre volje se izgublja tako brez sledu in brez koristi.

Naša ustanova naj bi se polagoma razvila v pravo **narodnoobrambno centralo**, ki bi pozorno zasledovala vse javno dogajanje, dajala pobude, sprožila ali organizirala razne **akcije za narodno samopomoč**, za obrambo in izbojevanje naših narodnih pravic — jezikovnih, kulturnih, gospodarskih — manjše v lastnem področju, večje, ljudske s sodelovanjem vseh poklicanih faktorjev.

Obenem z notranjim delom pa naj bi organizirala tudi **slovensko propagando zunaj Slovenije**, da nam pridobi prijatelje tudi drugod in širi razumevanje za naša narodna prizadevanja.

Naša ustanova potemtakem ne bi bila konkurenčno podjetje nobeni drugi organizaciji — najmanj strankarskopolični —, nasprotno bi podpirala in pozdravljala vsako organizacijo, ustanovo in akcijo, ki bi služila sorodnim ciljem, pomagala bi naravnost klicati v življenje nove ustanove za določene naloge, pozdravljala bi vsako zdravo tekmo, skušala pa bi tudi preprečiti cepljenje naših sil. **Slovenstva ne sme in ne more nihče monopolizirati.**

Ustanova, ki stavlja take naloge, se bo seveda morala prizadevati, da čimbolj spozna narodnostne, kulturne, socialne in gospodarske razmere našega ljudstva v vseh predelih slovenske zemlje, **zlasti še ob meji**, in ne bo smela pozabiti tudi ro-

jakov izven slovenske domovine. Zato bo morala imeti **povsod svoje zaupnike**, somišljenike in prijatelje in si vzgojiti delavce za razne panoge svojega delovnega področja.

Ne gre za to, da dobimo novo društvo poleg številnih drugih, ampak za to, da se oblikuje neka neodvisna skupina slovenskega razumnštva z globoko odgovornostjo za usodo naroda, skupina, ki si bo s svojim delom priborila tak ugled, da bo lahko odločilno sousmerjala naše javno življenje v prid naše notranje rasti in zunanje moči, da bo lahko v važnih trenutkih nastopila z neko pravico kot besednik narodne volje, narodnih prizadev in zahtev, da bo s svojim zgledom, z jasnostjo idej, s silo prepričanja in odločnostjo dejanja onemogočila notranje nasprotnike avtonomnosti slovenskega življenja.

Koledar dveletke po uradnih obvestilih

(Dalje)

15. 6. 1936: V Pirotu izjavlja na shodu JRZ minister Cvetković, da nastopi v najkrajšem času hip, ko bo dobilo ljudstvo pravico polnega političnega izražanja s tajnim glasovanjem.

16. 6. 1936: »Slovenec« obravnava pojav »slovenske ljudske fronte« in pravi, da je krog bivše »Ljudske pravice« edina skupina v tej fronti, ki ima nekaj programa. Ta krog je pa širil tako komunizmu sorodne ideje, da je oblast glasilo prepovedala. — »Samouprava« poroča v spominih na kongres JRZ, da je Smodej s svojim kongresnim govorom dokazal, da dr. Korošec s prijatelji ni samo rešitelj državne misli, temveč tudi jugoslovenske misli, zedinjenja jugoslovenov in državne enotnosti. — V Kragujevcu so nabrali delavci vojno-tehničnega zavoda s prostovoljnimi prispevki 1 milijon dinarjev za spomenik kralju Aleksandru, ki bo postavljen dne 28. 6. 1936.

20. 6. 1936: JNS se pripravlja na kongres, ki bo 30. 6. in 1. 7. 1936. V razpravah glede priprav za kongres igrajo važno vlogo vprašanja Uzunovića, Jevtića, Kojića, Velje Popovića in Bože Maksimovića.

23. 6. 1936: Z ozirom na razpust desničarskih organizacij v Franciji prinaša »Slovenec« krajši sestavek, kjer pove med drugim še to: »Tudi stranke, ki slone na krščanskih načelih, ne odmerjajo, ko so na oblasti, vsem gibanjem v državi popolnoma istih pravic, ker zlo v državi ne sme imeti istih svoboščin kot dobro. Toda mi to odkrito povemo že sedaj, ko smo v opoziciji.«

24. 6. 1936: Obletnica 24. 6. 1935. »Slovenec« kliče v uvodu: »Zato pogumna v novo politično leto, ki naj znači drugo etapo v razvoju nazaj k ljudstvu, k demokraciji, h gospodarski blaginji.« Jutri bo prinesel še kratek članek ministra dr. Miha Kreka »Eno leto vlade ljudskega zaupanja«, po katerem je bilo prvo leto predpriprava za velike naloge, ki vlado čakajo. Minister razmišlja o kaosu, ki ga je našla vlada pred letom dni na političnem polju, pa tudi v upravnem in gospodarskem oziru. »Vlada ni padla, temveč je delala in bo delala dalje. Njene naloge v splošnem so: prereči socialna vprašanja, smotrnejša organizacija uprave, spopolnitev politične ureditve, poživitev gospodarskega življenja in neusmiljena poštenost v javnem delu.«

25. 6. 1936: »Slovenec« poročajo iz Varšave, da je Trocki prodal svojo organizacijo Kominterni. O tem ima poljsko notranje ministrstvo nepobitne podatke. Moskva je imela pri tem čisto jasn cilj. Francija pa je na novi poti, zato je treba povedati stvari takšne, kakršne so. — Dr. Mačkova izjava dopisniku »Populaire-a« z dne 21. 6. 1936 daje povoda za popoprane prepire med srbi-

Kdo naj postane člen te ustanove?

Svoje moči ne bo smela iskati v številnosti členstva, ampak v njegovi **zanesljivosti in zvestobi do slovenske stvari**. Ob pomanjkanju trdnih značajev in odločnih ljudi se morajo izjaloviti vsi napor za naš narodni vzpon. **Slovensko vprašanje je tudi vprašanje značajnosti slovenskega razumnštva**, je vprašanje poštenosti, načelnosti in čistih računov v našem javnem življenju. V to ustanovo spadajo ljudje, ki jim je slovenstvo **bolj ko vse drugo pri srcu**, in se v njegovi službi ne čutijo vezani po raznih ozirom, ki lahko v polni svobodi delajo in odločajo, ne da bi sledili navodilom od zunaj.

Slovenska avtonomna misel je dovolj močna in globoka, da bo tako skupino tudi notranje, miselno vedno tesneje povezala, da bo **pritegnila v svoj krog tudi mladino** in polagoma izoblikovala **slovensko elito**, zavedajočo se svoje zgodovinske naloge.

R.

skim in hrvaškim časopisjem. Največ toče pada zaradi mišljenja dr. Mačka, da hočejo srbijske stranke v zadnjem trenutku

30. 6. 1936: Kongres JNS se odpre z velikim ropotom, ki ustreza sijaju edinega orodja državne in nacionalne politike, kakor je oznamil Nikola Uzunović to stranko v časih njene oblasti. Na žalost se pokaže, da Nikola Uzunovića nikjer ni in da je Milan Popović ne glede na nadpovprečno visokost Nikole Uzunovića mnenja, da je potreben stranki predsednik, ki je vsaj za dva prsta višji od Uzunovića. Kongres se po natančni izmeritvi dolžine strankinih prvakov soglasno odloči za Petra Živkovića, medtem ko postane Nikola Uzunović častni predsednik (dotlej, dokler se tega ne bo odložil). Stranka spremeni svoja pravila v smeri pomladitve, stanjša zasedbo podpredsedniških mest na dvoje, kar bosta Banjanin in Demetrović, in določi za tajnika preizkušnega dr. Kramerja. Tako prekvašena in prenovljena stranka predstavlja poživljajoč vir političnega humorja.

3. 7. 1936: »Jutro« objavlja uvodnik »Kongres JNS« in zagotavlja, da je bila udeležba impozantna, najsi stranka ni v položaju, da bi mogla izvajati kakršenkoli pritisk (kakor je bilo to ob prvem kongresu) in najsi udeleženci niso imeli niti polovičnih vozovnic (kakor ob prvem kongresu, ko so jih ostali sploh dolžni). Isti list objavlja tudi izveček iz poročila dr. Kramerja o izvršnem samostajevanju stranke, odkar je začasno stopila v »rezervo« (t. j. izgubila oblast). Kar je konstruktivnega v državi, je vse ostalo pri stranki.

4. 7. 1936: Uradni vojaški list prinaša ukaz, s katerim se Peter Živković prevaja v rezervo. Razen tega slišimo, da v stranki še ni prevzel predsedniških poslov. Vodstvo stranke se namreč po kongresu ne more več razgovarjati v palači Devanah. — V podravske Slatine govori na shodu JRZ minister Gjura Janković in poudarja, da je za vlado demokracije. Že pred letom dni je trdil, da imata JRZ in združena opozicija isti namen, namreč obrambo demokracije. Čas ga, kakor morejo zborovalci to videti, ni ovrigel. Treba je samo, da prične združena opozicija računati s stvarnimi okolnostmi.

9. 7. 1936: »Slovenec« napoveduje splošne občinske volitve, ki bodo zamenjale od diktatorskih vlad z goljufijo vsiljene župane s takimi, ki si jih bo izbralo ljudstvo, ker bodo volitve popolnoma svobodne. Na ta način bodo volitve ustvarile pogoje za obnovo demokracije v državi, kajti občine so po zatrdilu notranjega ministra dr. Korošca osnovne enote demokratično urejene države.

(Nadaljevanje prihodnjič)

D. L.:

Iz poljske zgodovine

(Nadaljevanje)

Kościusko se je medtem s svojo vojsko utaboril pri Polanju s sandomierskim vojvodstvom in premišljeval, kako bi mogel oborožiti 300 tisoč mož. Pritegniti je hotel kmete s tem, da jim je dal svobodo, ki jim je ustava 3. maja še ni priznala. Razglasil je »univerzal«, da je kmet med vojno prost in ni odvisen od svojega gospodarja. Tlako je odpravil polagoma, kmet je postal gospodar svoje zemlje, če je izpolnjeval vse dolžnosti, ki jih je imel do svojega gospodarja.

S 14.000 mož in 24 topovi je nastopil proti pruski meji za rusko armado. S Prusi, ki so imeli zastraženo mejo, Kościusko ni hotel imeti nobene konflikta, ker je — kakor že povedano — hotel najprej očistiti poljsko ozemlje ruskih čet, da bi se mogel pozneje vreči na Pruse in Avstrijo in dati Poljski stare meje pred prvo delitvijo.

Prusi pa so se pri Szczecocinah združili z Rusi in tako so se morali sedaj boriti Poljaki proti dvema sovražnikoma. Sovražna moč je bila prevelika, in Poljaki so izgubili bitko. Padel je med drugimi tudi general Wodzicki. Kmalu po tej zmagi so Prusi začeli oblegati Kraków in ga prisilili, da se je podal.

Po teh dveh nesrečah je hitel Kościusko proti Warszawi, ki so jo ogražale ruske in pruske vojske.

Sovražnika sta oblegala Warszawo dva meseca, vendar sta morala obleganje opustiti, zlasti ko je po Kościuszkovem ukazu zavrelo tudi v ozemlju, katero so bili zasedli Prusi. Ti so morali od Warszawe, da bi zadušili poljsko vstajo.

Zmaga pred Warszawo je bila zadnji uspeh Kościuszkove vstaje.

Toda prihajale so nove ruske vojske pod generalom Suvorovim, ki se jim poljske, slabo oborožene čete niso mogle upreti. Prišlo je pri Maciejowicah ob Visli do odločilne bitke. Pod pritiskom ruske konjenice se je zrahljala poljska vojska. Kościuska, pod katerim je padel konj, je obkrožilo pet sovražnih jezdecev. Tri rane so mu vzele zavest. Krvavega so prenesli kozaki v maciejowski grad, kjer so bili ujeti že drugi poljski generali in častniki.

Kościuszkov naslednik je bil Tomasz Wawrzecki. Suvorov je hotel sedaj dobiti v roke Warszawo. Začel se je obupen boj za predmestje Prage, predmestja Warszawe. Praga je padla, Warszawo se je podala. Dne 9. novembra 1794 je Suvorov zmagoslavno korakal v Warszawo.

Stanislav Avgust se je v pismu, ki ga je poslal carici Katarini, izrazil, da podaja v njene zmago-slavne roke usodo Poljske in svojo. Dobil je odgovor, naj zapusti Warszawo in naj odpotuje v Grodno. Tu pa ga je čakal stari knez Repnin, ki je imel nalogo, da nagovori kralja, da se odpove prestolu.

V Peterburgu se je dne 3. januarja 1795 podpisala med Rusijo in Avstrijo, dne 24. oktobra pa med Rusijo in Prusko pogodba o tretji delitvi Poljske.

Avstrija je dobila kot odškodnino za Belgijo, ki jo je morala prepustiti Franciji, ozemlje med severnim Bugom, Vislo in Pilico in mesto Kraków, Prusija ozemlje severno med Pilico, Bugom in Niemnom. Ostanek je zasedla Rusija, t. j. Litvo.

Ali ste poravnali naročnino?

Ob velikem slovenskem slovarju

(Konec)

Če bi vprašal naš narod v svoji sedanji in morebiti še bolj v svoji bodoči politični in gospodarski stiski, kje je pribežališče njegove svobode, kjer se more čutiti nedosegljivega za slehernega sovražnika kot trdno pove-zana enota in kjer lahko dela najizdatneje za notranjo in s tem tudi za vnanjo vztrajnost svoje evropske in svetovne veljave, tedaj mu ostane kot prvo in najvažnejše duhovno vladarstvo, ki je odprto vsem v skupnem jeziku. Jezik, in sicer zavedno varovani in gojeni jezik je najrazločnejše, najnevarljivejše znamenje volje do narodne osebnosti. Narod, ki zanemara svojo materinščino, je obupal nad seboj, je izdal svoje spočelo, se je ločil od vrelca, v katerem se mu je narodil ljudski duh, ter je izročil svoje višje življenje izrojevanju, v katerem je konec vseh posebnih lastnosti in uničena narodna osebnost. Jezik je zgoščen duh, ki je postal slinjen in izmenjajoč, in kakor se v jeziku razločuje duhovno življenje, tako ga orodje duhovno iztanjšanega jezika spet povišuje in usposablja za večja dela. Duh je, ki si gradi jezik, in iz stavbe kakega jezika moremo sklepati o višini duhovnosti kakega naroda. Osvojitev, ki jih je napravil narod z razvito jezikovno kulturo tudi onstran jezikovnih meja, so neizbežne in trajnejše od vsake druge osvojitve, kajti v vsaki značilni jezikovni obliki, ki sili drug narod, da jo prevzame, se izvršuje duhovno zagospodovanje dajajočega nad jemljóčim. (Karl Muth, Schöpfer und Magier, str. 21.)

Slovenščina, to je najbolj vidno znamenje naše narodne biti, če ni v neki meri sploh edino. Bolj ko pri vsakem drugem narodu. Kajti če je bilo

Stanislav Avgust je podpisal listino, da se odpove prestolu, dne 25. novembra 1795. S tem je prenehala Poljska kot samostojna država.

Dasi Kościuszkova vstaja ni imela praktičnega uspeha in ni rešila samostojnosti Poljske, je vendar velike važnosti za Poljake v moralnem oziru. Saj so v Kościuszkovi armadi prvič korakali kot enakopravni vsi stanovci: poleg plemiča meščan in kmet. In vsi so se bojevali za svobodo in celoto Poljske.

Leto 1795. je eno najbolj nesrečnih v zgodovini poljskega naroda, a obenem je tudi zarodek tistih revolucionarnih idej, ki so po težkih in mučnih telesnih, a še večjih duševnih bolečinah dale današnjo Poljsko.

Kościusko je že pred svetovno vojno dobil v Krakovu svoj »kopieec« in na njem spomenik. Zaslужil ga je, kakor ga zasluži pravi, resnični domoljub! (Nadaljevanje prihodnjic.)

Opazovalec

Dva distiha

Časnikarjeva slava

Sluh se umika očesu,
jezik novini, peresu.
Čenč ne posluša več svet,
bolj je za čitanje, gledanje vnet.

Ježevi epigrami

Strelec grozi nam iz ježa,
pa le bodeča je neža.
Skriva v bodeči se ščit,
varno počiva zavrit.

Sava Radič-Mirt.

Beseda o primorskih priselnikih

Predsedniki emigrantskih društev in člani ravnateljstva teh društev iz dravske banovine so zborovali dne 8. m. m. v Ljubljani. Na zborovanju so sklenili resolucijo, ki se obrača proti napadom dela slovenskega časopisja in slovenske jaynosti na primorske emigrante. Resolucija poudarja, da so vsa jugoslovanska emigrantska društva strogo nadstrankarska, da se velika večina emigrantov obnaša korektno, če ne pohvalno, da imajo pa sicer ne samo pravico, ampak celo dolžnost, da se kot sedanjí jugoslovanski državljani uveljavljajo tudi v političnem življenju. Ne gre pa, da bi se dejanja nekaterih posameznih emigrantov posploševala in tako povzročala nestrpnost ali celo sovraštvo proti primorskim Slovincem, ki tvorijo tretjino našega naroda. Prav tako ne gre, da bi kdo dolžil emigrante, da so kedaj služili italijanskemu fašizmu in da skušajo sedaj tudi pri nas uvajati fašistične načine.

Najprej izjavljamo odločno in brez pridržkov, da imamo trditve in zahteve resolucije za pravilne in upravičene. Samo zdi se nam, ko da bi šle vsaj v nekem pogledu mimo jedra stvari.

Mi smo svoje stališče do naših primorskih priselnikov že nekajkrat obrazložili. Poudarili smo pri tem, da jih je treba ločiti v dve vrsti. V prvo spadajo tisti, ki so zaradi težkega pritiska, dostikrat naravnost izgnani ali drugače prisiljeni morali zapustiti domovino, ki pa se pri nas obnašajo lojalno, to se pravi, ne silijo v ospredje iz naslova

drugim dano v zgodovini, da so bili politično združeni — bolj ali manj — na opredeljenem ozemlju, nam to ni bilo dano. A družilo nas je eno: naš slovenski jezik. Kdor je govoril in mislil z njim, ta je ostal naš. Kdor ne, ta je odpadel od našega narodnega telesa. Menda še bolj, kakor mi, so se zavedali tega naši nasprotniki. Zmeraj je šel njihov boj zoper nas najprej zoper naš jezik. Kjer ga niso mogli zatreti naravnost, so to poskušali po ovinkih. Na severu so nam Nemci in nemškutarji razlagali, da vsaj obmejni Slovenci niso pravi Slovenci in Slovani, že ker imajo vse polno nemških besedi. In dosledno so tudi izdajali slovenske nemškutarske liste, pisane v nekakšni nemško-slovenski spakedranščini. Na jugu so delali iliri s pomočjo jugoslovanov vseh baž takisto. Po načrtu so vtihotapljali srbskohrvaške besede v slovenščino, naš jezik slabili in ljudstvu odtujevali.

Zaradi tega pa je postal naš jezik za vse prave Slovence največja svetinja. Kdor je ljubil naš narod, je ljubil naš jezik. Zgodovina naše kulture, naše politike, našega knjištva je ena sama priča te naše prve ljubezni.

Vsaka vojska ima svoje maroderje. Tudi naši jezikovni boji so jih zmeraj imeli. Le da prihajajo pri nas k tistim, ki jih je povsod, in ki se boja vesele iz svojih umskih nižav — »majhni so, kakor mi, nizki so, kakor mi« — še taki, ki so tvarno ali miselno v službi tujstva. Že si pomežikujejo in prišepetavajo, vsi majhni in neznačajni, tam v žurnaljskih, birokratičnih in strankarskih podzemljih. Glejte jih, kako se dajejo, koga naj

Najboljši šivalni stroji in kolesa

ADLER

po izredno nizkih
cenah pri trvdki

Josip Petelinc, Ljubljana
za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Večletno jamstvo!

Pouk v umetnem vezanju brezplačen!

nekega narodnega mučeništva, temveč so se uvrstili kot slovenski ljudje v slovenske vrste. Teh in takih je velika večina. V drugo vrsto pa spadajo taki, ki zvečine niso bili primorani zapustiti domovino. Ljudje so torej to, ki so — narodni ubežniki — pobegnili s slovenske bojne črte in se umaknili v varno in udobno zaledje. In kakor vsi ubežniki, skušajo tudi ti prikriti svoje ubežništvo s tem, da so najbolj glasni oznanjevalci narodne hrabrosti in domoljubnih čednosti. Pri tem oznanjevanju pa seveda ne pozabljajo nase. Povsod silijo v ospredje, nobeno mesto ni previsoko zanje, najboljše službe naj bi jim pripadale. In ker jih je slovensko ljudstvo kmalu spoznalo, so postali najbolj vneti priganjanci centralističnega jugoslovenstva. Zmeraj jih lahko najdemo v društvih in organizacijah, ki jih slovenski narod kot protislovenske odklanja, zmeraj jih vidimo onstran slovenskih pregrad. Fašistične organizacije, kakor Orjuno in druge, so polnili v prvi vrsti ravno primorski Slovenci. Res je, in mi sami to dobro vemo, da so te vrste priselniki v veliki manjšini, da jih večina primorskih Slovencev prav tako odločno odklanja, kakor mi. Toda prav zaradi svoje kričavosti in vsiljivosti so zbudili med ljudstvom mnenje, da so pač vsi Primorci take vrste.

Zato pa pri vsem tem ne vidimo drugega izhoda, ko da se poštena in lojalna večina naših Primorcev odmakne tudi na zunaj od te zajedavske manjšine. Priselniki s Primorja se ne bi smeli nikoli v tem težkem boju slovenskega naroda za pravico in pravičnost postaviti v vrste njegovih nasprotnikov. Dokler pa ta večina po svojih organih tega ne stori in sicer zelo razločno in v vsakem primeru, dotlej ji bo tudi težko, da bi zahtevala od slovenskega ljudstva razlikovanja med nedolžnim in krivim delom emigrantov. V tem primeru mora pač po tistem občestveno-psihološkem zakonu nositi večina odgovornost za grehe manjšine, ki je ni izločila iz svoje skupnosti.

Stiska slovenskih železničarjev

Položaj naših državnih nameščencev, a železniških še prav posebej je vse prej ko ugoden. Zlasti slovenski železničarji trpe pod sestavom nacionalnega unitarizma. Da morejo slovenske že-

poslušamo, najraje nikogar, ostanimo kar lepo v svoji nesnagi, topli in udobni.

Nasproti vsemu temu in takim pravimo s podarkom: noben vesten pisec ne bo mogel v bodoče mimo teh slovarjev, razen v svojo škodo. Predvsem bo videl, da je pomanjkljivosti manj, kakor je utegnila dati misliti polemika, tako malo, da zginjajo v množini klenega zrnja. In kdor bo naletel na eno ali drugo, mu ne bo težko, najti pot, če bo zavzel neka načela. Oba slovarja sta pozitiven donos h kulturi našega knjižnega jezika. Bolj morda, kakor jezikoslovec, ve to presojati tisti, ki mu je za pravilno rabo ljudskega jezika v knjigi. Če pa je v njih nekaj stvari, s katerimi se ne bo mogel vsakdo do kraja ujemati, se ne sme nihče čuditi. Saj gre za prvi taki slovenski knjigi.

Kdor je ob našem jeziku razmišljal in se učil in pazljivo prisluškoval ljudski govorici, ta bo našel tudi v dvoumih vprašanjih pravo, včasih svojo novo pot. Toda na tej poti mu bo pomagal tako »Veliki slovar« kakor »Pravopis«, da mu bo dobršen njen del široka, izravnanca cesta. Jezik pa, ki se mu približuje z ljubeznijo in spoštovanjem, mu ne bo prikrival svojih zakonov in svojih skrivnosti.

Slovarja pomenita zategadelj daleč vidno znamenje na potu naše duhovne kulture. Znamenje, a ne mejnika. Naj bi bila v spodbudo, da se delo nadaljuje. In naj bi postala vkladni kamen za tisti veliki slovar, ki pride, ker mora priti.

leznice čim več donasati, ne nastavljaajo novega osebja.

Slovenski železničarji so torej občutno preobremenjeni z delom, a pri znatno zmanjšanih dohodkih. Že prej so bili njihovi prejemki vse prej ko zadostni. Predlanskim pa so njim kakor vsem drugim državnim nastavljenecem in upokojencem prav občutno znižali plače. Naraščajoča draginja jim je te znižane prejemke še enkrat znižala in sicer skoraj za petino.

Te dni razpošilja Zveza jug. nar. železničarjev poziv na razne vplivne osebe, da jim pomagajo v njih stiski in v njihovem boju za pravico. Poziv pravi:

»Naše gospodarske razmere, v katere nismo zašli po lastni krivdi, navdajajo vsakega izmed nas z veliko skrbjo spričo bližnjega nastopa šolskega leta in zime.

K neposrednim redukcijam naših prejemkov od leta 1931. dalje, ki znašajo skoraj tretjino nekdanje višine, se je v zadnjem letu priključila še posredna redukcija plač radi dviga cen agrarnim produktom, ki znaša od 15 do 20%. Naglašamo, da bi utegnili imeti vsako nadaljnje odlašanje rešitve tega vprašanja zelo nepovoljne posledice v pravnem in stvarnem oziru za vse uslužbence.

Prav radi se tudi mi pridružujemo temu pozivu in od srca želimo, da bi imel uspeh. Želimo, toda verjamemo ne.

To nas uči 19 letna skušnja, to nas zlasti uči spoznavanje jugoslovenskega nacionalnega dela. Rešitev vprašanja naše železniške bede in z njim stiske slovenskih železničarjev more priti samo ki je njen prvi in lahko se reče ne samo poglavitni, ampak tudi edini vzrok. Naj bi to tudi slovenski železničarji ne samo spoznali, ampak naj bi tudi delali v smislu in duhu tega spoznanja.

Dokler torej ne bo slovenski — in hrvaški! — boj proti jugoslovenstvu za pravico dobojevan, dotlej naj se naši železničarji zavedajo, da bodo delali in garali za druge.

Vsak zaveden Slovenec naj bo naročnik „Slovenije“!

Blagoslov unitarizma

Te dni so poročali listi, da je ministrski svet dovolil za stavbo državne tiskarne še 15 milijonov dinarjev, ker lansko leto dovoljenih 30 milijonov ni bilo dovolj.

V resnici gre pa pri vsem tem samo za likvidacijo v državnem preračunu določenih kreditov. V preračunu pa je dovoljenih za stavbo tiskarne 60 milijonov dinarjev. Res je pa tudi, da se postavlja tiskarniško poslopje v takem obsegu in na tako razkošen način.

Širite naš list „Slovenijo“!

To je vse tudi popolnoma naravno in pri unitarističnem državnem sestavu bi bilo samo čudno, če bi bilo drugače.

Seveda ve tudi vsakdo, odkod denar za take stavbe.

Tudi »Jutro« poroča o tej stvari in pravilno pripominja, da predstavlja denar 45 milijonov polovico zneska, ki bi bil potreben za poglobitev železnice skozi Ljubljano. Dopolnilo bi bilo lahko to trditev z ugotovitvijo, da bi se za vse stroške te stavbe lahko poglobila ne samo proga, ampak postavila celo nova bolnišnica v Ljubljani.

Pravilno pa ni, da molči »Jutro« o vzroku, zakaj se je tako zgodilo, zakaj se sploh more tako goditi in se bo še godilo.

In ker tega ne pove, zato ne moremo takih opomb in pripomb šteti drugam, kakor da hoče zabrisati sled za krivci. Kajti vsaka stvar mora vendar imeti neki globlji vzrok, že celo pa velja to za sleherno politično-gospodarsko dogajanje.

A »Jutro« teh pravih vzrokov našega zapostavljanja ne bo nikoli povedalo. Kajti zmeraj in zmeraj znova bi moralo ob njem kazati nase in na svoje politične zapovednike in priznati: v tem, da smo z unitarizmom izročili vse slovensko kulturno in politično življenje enemu središču, v tem, da smo ta unitarizem zmeraj podpirali in še poglabljali, če nam je bila dana priložnost in oblast, v tem, da ga tvorno in npravnstveno še zmeraj podpiramo in vzdržujemo s svojim unitarističnim govorjenjem in delom — v tem je neposredni dejanski in pravni razlog.

Šele takrat, ko bo konec unitarizma in tiste centralistične zakonodaje,

A seveda — tudi jugoslovenarstvu bo tedaj kraj.

Med tem pa seveda zidajo razkošno državno tiskarno — v Sloveniji pa tiskarne nimajo dela, v ljubljanski bolnišnici leže bolniki po hodnikih, po dva na eni postelji, slovenska univerza nima prostorov itd. itd.

In še si upajo jugosloveni nastopati med nami in se delati, ko da bi bili nedolžni pri vsem tem!

Jugoslovenstvo in srbstvo

Pravoslavni škof Nikolaj je imel l. 1935 predavanje o »nacionalizmu sv. Save«, ki ga je izdalo društvo »Pravoslavje« v posebni knjižici. V njem se nahaja tudi tole mesto:

»Od sv. Sava do Dušana je imel srbski narod narodno državo. Dušan se je oddaljil od svetosavskega ideala, stvoril je imperij in s tem pripravil pogin domovini, to je narodni državi.«

K temu pripominja »Obzor«:

»Kakor se vidi, isti škof Nikolaj državno ozemlje s področjem, ki ga obsega pravoslavna cerkev. Mi se ne čudimo, da škof Nikolaj tako misli. Toda hrvaška javnost se mora vprašati, kako je mogoče, da mislijo prav tako ne samo JNS, Narodna Odbrana, četniki, Dimitrije Ljotić in slične skupine integralcev, ampak tudi belgrajska Združena opozicija, že celo pa Srbski kulturni klub.«

K temu bi pripomnili mi, da je ta nelogičnost samo navidezna, da je samo za tiste politično preveč zaupljive ljudi, ki še zmeraj mislijo, da je tako jugoslovenstvo mogoče, ki bi ne bilo isto z velikosrbstvom. Mi se nismo v tem pogledu nikoli slepili, zmeraj smo kazali na to, da sta jugoslovenstvo in velikosrbstvo eno, da je bilo jugoslovenstvo za velikosrbstvo v najboljšem primeru samo krinka, ki mu je omogočevala, da je postavila državo v popolno službo velikosrbstvu. Tisti hip pa, ko bi se začela država in njena oblast izmikati iz njihovih rok, tisti hip je pripravljeno velikosrbstvo zatajiti jo in se umakniti nazaj v meje »narodne« države, to se pravi v meje ozemlja, ki na njem vlada pravoslavje.

Voz in močvirje

»Slovenska beseda« se je nekaj spotaknila nad našim poročilom, kako nam gre dobro pod nacionalnim unitarizmom, ker imamo razmeroma največ konkurzov v vsej državi. Pri tem nam seveda podtika neke zveze z Jugoslovensko radikalno zvezo, a takoj tudi dostavlja, da je tisto naše grajojoče poročilo naslovljeno prav za prav na naše »politične zaveznike v današnjem režimu«.

Logika tega Besedinega spotikanja in podtikanja je nekako istega kalibra, kakor če se uvrščuje voditelj petomajskih volitev in pripadnik vseh diktatorskih režimov med bojavnike za svobodo. Najprej prav v ničemer osnovana trditev, da smo mi zavezniki JRZ, da smo mi sploh zavezniki kake stranke. Toda o tem res ni vredno zgubljati besede. Takoj nato pa ugotovitev, da mi prav za prav napadamo te svoje zaveznike. Mar se vam ne zdi, vi bojavniki za svobodo v Besedi, da je med eno in drugo trditvijo le precejšnja vrzel, tudi za krmežljavo oko zaznavna.

Sicer nas pa vsaka taka stvar spominja samo na malopridnega človeka, ki mu je kmet zaupal voz, pa ga je zavezil v močvirje. In ko se zdaj kmet peha, da bi ga izvelkel iz njega, pa modruje malopridnež: »Glejte vendar, saj tudi vi ne morete nikamor; bolj in bolj se pogreza voz v blato. Kaj se torej jezite name!«

Toda kmeta ni zmotil malopridnež, in nas ne bodo zmotili jugosloveni, ko postopajo okoli državnega voza, ki so ga sami spravili v močvirje, pa dajejo lepe nauke. Kajti taka je stvar, da je tisti kriv, ki je zavezil v blato, in da mu zaradi tega ne moremo zaupati, da bi ga mogel izvleči iz njega, tem manj, dokler vidimo, da je tisto vse u-e-dinjujoče močvirje zadnji njegov cilj in najvišji namen.

Še več: zastoj je vsako upanje, da bi voz sploh kedaj potegnili iz blata, dokler bodo delali ti ljudje napoto pravim delavcem in dokler bo tudi med delavci takih, ki jih poslušajo, ker se jim zdi, da bo ob dolgem spravljanju iz blata tudi zaslužek dolg.

Zanimiv predlog

Znani Cievarić je v svojem listu napisal se-stavek, v katerem najprvo opisuje medsebojni osebni boj bivših ministrskih predsednikov Voje Marinkovića in Petra Živkovića. Pri tem priznava, da je Marinković moral oditi s položaja ministrskega predsednika, ker je v resnici nameraval vprašanje tako zvanega »edinstva« rešiti s plebiscitom. Potem pa piše:

»Spraviti hrvaško vprašanje z dnevnega reda na ta ali oni način je kategorični imperativ Jugoslavije, to je za Jugoslavijo postalo naravnost biti ali ne biti. Vsa druga vprašanja notranje in zunanje politike se izgubijo pred hrvaškim vprašanjem, nasproti katerega se politiki morajo opredeliti. Nasproti temu je mogoča dvojna orientacija: unitaristična in federalistična. Potemtakem se morajo naši politiki strniti v tabor unitaristov in tabor federalistov.

Do sedaj je vedenje mnogih naših politikov nejasno in se ne ve, ali so unitaristi ali federalisti, ali za enotnost ali proti enotnosti. To ustvarja nejasnost, ki škoduje državi in onemogoča konsolidacijo.

Nejasnost je treba odpraviti in politike prisiliti, da se določeno izjavijo ali za unitariste ali pa za federaliste. Izvršiti se mora neke vrste plebiscit, kakor ga je predlagal pokojni Voja Marinković. Plebiscit se naj izvrši na ta način, da se razvrste vsi unitaristi v en tabor in vsi federalisti v drugi tabor.

To je nujna potreba, ker hrvaško vprašanje preti postati rakana Jugoslavije, a to se ne sme dovoliti. Hrvaško vprašanje mora biti rešeno še v teku tega leta, in samo tista vlada more upravljati državo, ki je sposobna v najkrajšem času rešiti hrvaško vprašanje.

Ali se bo to vprašanje rešilo v unitarističnem ali federalističnem smislu, je odvisno od tega, katere sile prevladujejo. To se bo pokazalo s koncentracijo sorodnih elementov, pri čemer se bodo pomerile sile. Torej unitaristi naprej pod zastavo unitarizma, federalisti naprej pod zastavo federalizma!

Da se unitaristu Cievariću kar naenkrat tako mudi rešiti hrvaško vprašanje, ni brez pomena in daje misliti. Vsekakor pa nam to lahko služi kot resen opomin, da je skrajni čas, da se Slovenci čim prej zedinimo na svoj slovenski program. Dovolj imamo žalostnihkušenj, da so se zaradi naše nepripravljenosti naša življenjska vprašanja reševala brez nas in v našo škodo. Če velja za druge narode, da se uče iz svoje lastne zgodovine in temu primerno ravnaajo, ne more biti izjema za Slovence. Zato pa glejmo, da se naša žalostna zgodovina ne bo ponavljala!

Jugosloveni v opoziciji...

Pretekli teden smo v »Sloveniji« omenili, da v Belgradu nimajo prav nobenega razumevanja za ureditev železniške postaje v Ljubljani in da so tega krivi naši slovenski jugosloveni, ki so vedno in povsod zagovarjali unitarizem in njegove dobrote.

Ali sedaj se je zgodilo čudo (namreč za tiste, ki jugoslovenov še ne poznajo). V 197. številu »Slovenskega naroda« so se pošteno obregli nad Belgradom in v obširnem članku radi ureditve ljubljanskega prometa pišejo med drugim takole:

»V Belgradu se izgovarjajo, da bi država ne mogla toliko prispevati iz rednih preračunskih sredstev za ureditev železniškega prometa v Ljubljani. To pesmi-co znamo že dolgo na pamet. Če pa že belgrajski strokovnjaki načenjajo finančno vprašanje, bi bili dolžni vsaj povedati, koliko bi lahko prispevali za Ljubljano in če bi sploh lahko kaj prispevali.«

In dalje:

»Ali torej mislijo belgrajski strokovnjaki, da bi prometno ministrstvo ne moglo žrtvovati na leto okrog 40 milijonov za urejevanje železniškega prometa v Ljubljani?

Pripuščamo pa, da v resnici ne morejo prispevati za ljubljansko železniško delo ničesar iz rednih preračunskih sredstev. Toda, zakaj bi ne mogli žrtvovati vsaj drobtine Ljubljani od tistih ogromnih izrednih virov, ki so omogočili, da so druge pokrajine dobile celo vrsto železniških prog, ki niso niti rentabilne? Zgrajenih je bilo v vsej državi 1484 km prog; naša železniška direkcija je bila deležna le 3,2% kreditov za ta železniška dela, medtem ko odpade na belgrajsko železniško direkcijo 75%. Belgrajski strokovnjaki pa ne nasprotujejo raznim drugim načrtom o ureditvi železniškega prometa v drugih mestih, n. pr. v Belgradu in Skoplju.«

Potem ko Belgradu dopovedujejo, da je Ljubljana važnejše železniško križišče, z večjim prometom kot Belgrad, pravijo belgrajskim pristojnim krogom takole:

»Kaže, da belgrajski strokovnjaki ne znajo niti navadne poštevke. Morda mislijo, da bi smotrna in temeljita ureditev železniškega prometa v Ljubljani zahtevala več stroškov kakor v Belgradu? Vprašanje stroškov za poglobitev železnice v Belgradu namreč ne igra nobene vloge, čeprav bodo tam stroški štirikrat večji kakor bi bili v Ljubljani.«

In h koncu, ko omenjajo, da so v Belgradu vneti samo za krparije, ki pa nimajo nobenega učinka, ter da bi akcijski odbor za ureditev železniškega prometa v Ljubljani moral najti način, kako bi belgrajskim strokovnjakom dokazal, za kaj gre, postanejo kar odločni:

»Mislimo pa, da mora za akcijskim odborom stati vsa naša javnost, da bomo končno tudi znali zahtevati in ne le dokazovati in moledovati.«

Ali, kajneda, gospodje jugosloveni, ne mislite tega resno, in napisali ste vse to proti svojemu jugoslovenskemu prepričanju in samo radi tega, ker ste že malo predolgo v — opoziciji! In ker se zavedate, da s svojo unitaristično ideologijo ne boste spet tako kmalu v — foteljih? Zato je seveda treba kurz malo izpremeniti. Morda je le še v Sloveniji kaj kratkovidnih kalinov?

Mi vas danes vprašamo samo to: Kje ste bili s temi in tako energičnimi besedami takrat, ko se je vse to delalo in zidalo — kakor omenjate — tam doli oziroma drugje, a v Sloveniji le malote ali boljše rečeno nič, in ko ste imeli kot »zastopniki« slovenskega »plemena« pravico ter dolžnost zahtevati, da se Sloveniji tudi nekaj da, a ne samo jemlje?! Na ta odgovor slovensko ljudstvo že dolgo zastoj čaka.

In gospodje JNSarji, ali si nam upate pogledati v oči in obljubiti oziroma potrditi, da bi tako pisali in delali (namreč v duhu omenjenega članka) tudi tedaj, če bi še slučajno kdaj (kar si niti najmanj ne želimo!) spet sedli h — koritu? Dvomimo, zelo dvomimo. Kaj ste res tako naivni in mislite, da vas je slovensko ljudstvo tako hitro pozabilo? Prehitro ste prišli s svojo energično pisarijo, a obenem tudi — prepozno. ...ec

Ob časnikarski razstavi

Na letošnjem jesenskem velesejmu so priredili tudi razstavo slovenskega časnikarstva.

Po krivem je razstava časnikarstva pomešana tudi s pravim slovstvom, namreč s knjigo in obzorniki. To pa naj nikogar ne moti. Tisto, kar daje razstavi barvo in zvok, to je časnikarstvo. Ali novinarstvo, kakor se temu po jugoslovensko pravi.

To je prava pravcata razstava količine. Toliko in toliko tisoč podlistkov, toliko in toliko stotov papirja, toliko milijonov listov je šlo v teku let v potrepljivi slovenski svet! In če misleči človek pregleduje te bahave številke, mu hočeš nočeš prihaja na pamet: Toliko berila — po velikanski večini nedvomno slabega, v jeziku, ki ga je Breznik pravilno označil za najslabšega, je bilo vrženo med naš narod. In strahoma misli dalje: ni mogoče, da bi bil vpliv slabega drugačen, kakor slab.

Kajti če ima količina v stvarnem svetu svoj pomen, v duhovnem ga gotovo ne more imeti. Še več, v duhovnem svetu količina naravnost ubija kakovost. Tisto kakovost, ki je poglavitna osnova duhovnega in torej kulturnega življenja in ki zagotavlja ne more biti kulture brez nje.

Prav zaradi te notranje sovisnosti med količino in kakovostjo se lahko reče: večja ko je prva, manj je druga. Ali v naših razmerah: manjši ko so bili naši listi in manj ko jih je bilo, večji je bil njihov nraštveni in kulturni pomen.

Kako nastane časnik, to je na tej razstavi precej nazorno razloženo. Namreč kako nastane časnik tehnično. Človeka, ki mu umski in nraštveni razvoj našega naroda ni prazna beseda za uvodni-karsko rabo, bi morebiti kaj drugega vse bolj zanimalo. Na primer to, kako nastane tisto neomajno prepričanje, ki se tolikanj po nemarnem govoru o njem. Pa to je že preveč kočljiva zadeva. Zato razstava molči o njej. In prav tako molči sicer tako zgovorna časnikarska statistika o tem, koliko neresnic, nesmislov, podtikanj je samo po zaslugi časnikov moglo med ljudi.

Skratka, razstava podaja naše časnikarstvo zgolj po njegovi tehnični strani. Da bi utegnili imeti tudi nraštveno in kulturno plat, o tem pa ni besede na njej.

Zato pa tudi o kakovosti ni besede na tej razstavi. Sicer pa kaj bi tudi z njo časnikarstvo, v količino zamaknjeno.

Nekomu se je sicer zdelo, da je treba dati po nekakšnem tudi kulturi besedo na tej razstavi. Pa je naredil vzporedbo med številom bralcev časnikov in »kulturno stopnjo«. Toda kaj naj bi tudi rekel človek, ki je izšel iz količine? Nihče ne more iz svoje kože, nihče iz dimenzij, ki je vrstel vanje.

Zmaga količine nad kakovostjo, to je končni račun te razstave.

Mali zapiski

Prepovedan tisk

Državno pravdnštvo v Zagrebu je prepovedalo prodajati in širiti:

1. št. 5 mesečnika »Nova Evropa«,
2. št. 20 tednika »Seljački dom«,
3. knjižico »Hrvatsko pitanje«, ki obsega predavanje inž. Avg. Košutića v Društvu dopisnikov mednarodnega tiska na Dunaju.

Vse te stvari so izšle v Zagrebu.

1200 milijonov za železnico na jugu

Letos oktobra začnejo graditi železnico Krajevo—Banjaluka. Dograjena bo v petih letih. Stala bo 1200 milijonov dinarjev.

Mi pa vemo, da šentjanska železnica ne more nikamor prav naprej, četudi bo veljala samo 30 milijonov, da prav tako nova cesta v Kranj ne pride naprej, tako da pravijo ljudje, da je to dolgotrajno grajenje samo ovira za promet, ki je potisnjen na slabe stranske ceste.

Mladinoslovska duhovitost

»Jutro« od 28. minulega meseca se je, pišoč o mladinoslovskem zboru, ki se je vršil v Ljubljani, iznebil tele duhovite: »Eden izmed duhovitih gostov, ki je slišal male pevce iz Trbovelj, je dejal po koncertu: Tri velike stvari imate v Jugoslaviji: Tobak, vojsko in Trboveljske slavčke.« Torej tobak za pipo, pa ... Trboveljski slayčki ...

Slovenščina na lepakih

Te dni vabijo po vseh voglih bolj ali manj umetniško izdelani lepaki na razne mednarodne sejme in razstave. Slovenščina na njih je pa po večini taka, kakor so jo nekoč pisali zakotni pisarji. V Nemčiji in Italiji bi tako brozgo kratko in malo prepovedali, založnike pa zaprli. Naj bi se vendar izdajatelj lepakov in drugih reklamnih tiskovin pobrigali za prevajalce, ki res znajo slovensko. Sedanje ravnanje je naravnost žaljivo malotenje slovenščine in Slovencev.

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.

NOVA ZALOŽBA V LJUBLJANI R. Z. Z O. Z. KONGRESNI TRG

Priporoča

Ivana Cankarja zbrane spise

20 zvezkov z uvodi in opombami iz Cankarja

Ti spisi niso samo naš najobširnejši narodni tekst, ampak so najpogumnejša izpoved slovenskega duha

Iz lastne založbe se še posebej priporočajo: F. S. Finžgarjevi zbrani spisi (8 zvezkov); Fr. Stelè, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; Stanko Vurnik, Uvod v glasbo; Jak. Kelemina, Literarna veda.

Poseben oddelek za pisarniške potrebščine

Janez Kocmur:

K Tumovim spominom

(Nadaljevanje)

Od srede leta 1918. je bila gospa M. K. nadzorovalna dama v kuhinji garnizijske bolnišnice. Poslal jo je bil Rdeči križ. Tu je blestela v širokem belem predpasniku, brez krpe in madeža. Na prsih zlat križec Rdečega križa na rdečem traku. Hrana pred njo in njenim križem ni imela respektja. Ostala je, kakor je bila. Le število dobrih jedcev se je pomnožilo za enega. Iz črvice tarhonje (madžarska narodna jed), posušene zelenjave s kepami prsti (Dörrgemüse, s posestva njegove cesarske visokosti nadvojvode Friderika, vrhovnega poveljnika avstro-ogrske armade) in suhih rib (Klipplische) se ni dalo pričarati dobre juhe in pečenke. Še margarina je ostala to, kar je bila.

Oživila je pa kuhinja, da je odmevalo ljubeznivih poklonov in prijaznih besed. »...n Morgen gnä' Frau, küss' die Hand, gnä' Frau« itd. Pritožbe zoper slabo jedačo in premajhne obroke so o ne-mele — poveljniku je poročevala že navzočnost gospe nadzorovalne dame, da je vse v redu. Prijazen smehljaj dame mu je bil ko pohvala od zgoraj. Dame namreč ne lažejo.

»Dobrodelni« odbor je imel od finančnega ministrstva dovoljenje za kupovanje tobaknih izdelkov neposredno v tovarni po režijski ceni. Roba naj bi bila razdeljena med vojaške bolnike in ranjence. Naročilnice sem sestavljal jaz po navodilih gospe predsednice. Neki dan sem tako naročilnico sam odnesel v tovarno. Tedaj mi je uradnik v tovarniškem skladišču, sedaj že pokojni Janko Kersnik, razodel dobrodelnost tega odbora. Sam da je bil zasledil v kamniškem okraju, kako roma večina kupljenih izdelkov na deželo v zameno za razne dobrote. Sklenil sem opazovati.

Videl sem, da pride od kupljene robe le malo med ranjence in bolnike. Kaka »Drama« ali »Ogrska«. Več in boljših je dobivalo službeno osebje pri kuhinji. Nekadilci so dajali res potrebnim. Zadevščina je začela postajati sumljiva. Zato je večkrat kdo poslal k njej prosilce, ko je imela še polno zalogo. »Moj Bog«, je tarnala, »nimam skoraj nič več; ko je pa toliko bolnišnic in potrebnih!« Kakor da je častiti dobrodelni odbor pre-

plavljal vse ljubljanske bolnišnice s svojo dobrodelnostjo. Vendar nisem opazil nič oprijemljivega.

Toda kmalu se mi je nudila prilika, spoznati dobrodelnost gospe predsednice še z druge strani. Odločil sem se, da postavim to njeno stran na mernik. Nekega dne naročim straži pri vratih, naj ustavi vojaškega slugo ritmojstra Pohla, ko bo zapuščal bolnišnico, ter pregleda kovčeg, ki ga bo nosil seboj. Dal sem še druga navodila. Odkar je bila gospa v bolnišnici, je prihajal sluga sleherni dan z majhnim, a precej trebušnim kovčegom, in ga odnašal v neko palačo na Sv. Petra cesti, na stanovanje gospe K. M., kjer je menda stanoval tudi gospod ritmojster. Poddesetnik Faganel, mlad dečko, Slovenec nekje s Krasa, se je nekaj obotavljal. Razumel sem. Vedel je, da je gospod ritmojster šef ljubljanske tajne policije. Prihajal je večkrat v upravo bolnišnice, mogočno in dostojanstveno, da je zasijalo kakor sonce, kadar se je pokazal. Še eden njegovih častnikov je nastopal tako pokroviteljsko, ves pozlačen in izlikan. Poklicem dva vojaka in ponovim, naj stori, kakor ukazujem — na mojo odgovornost. Nato se umaknem.

Ni trajalo dolgo, ko nastane vrišč, ko da se je splašila jata kokoši. Videl sem hiteti vojake prodajati zijala. — Faganel je dobro opravil, prav po kraševsko. Sluga se ni upiral. Kaj je brigalo njega. On je bil vojak, straža pa straža. Upor zoper stražo bi bila smrt. Najbrž še vedel ni, kaj prenaša.

Kovčeg je bil zaklenjen, ključ je imela gospa. Sluga je stopil po njo. Privihljal je ko nevihta: oči iz jamic, obraz zaripel, vreščeča ko sraka. Kakopak, navaden vojak bo njo pregledoval! Njo, soprogo višjega državnega uradnika, odlikovanko, zaupnico Rdečega križa, nadzorovalno damo, predsednico dobrodelnega odbora, ki žrtvuje čas in denar in zdravje. »Pustite... kaj vas briga... iz častniške kuhinje je... gospod višji štabni zdravnik ve... Koj grem ponj... pokličite ga...« — »Ne, gospa! Prosim vas, odprite kovčeg, drugače telefoniram po policijo.« Prerekanje, mahanje, solze, naposled se skloni in s tresočo se roko odklene kovčeg. »Tu se nazijajte!... Le počakajte, to mi boste še drago plačali!« — »Ne vem.« Tišina. Gruča se radovedno stisne, dvajset oči se zapiči v odprtino ko v osmo čudo sveta. Zaleskeče se obilen kos sočne teletine, prikaže se kepa lepega presnega masla, mlečno pecivo, tablica čo-

kolade, v vrečici je sladkor, v steklenici mleko... Same stvari, ki so bili zanje zdravniki stalno v zadregi.

Bolniki so umirali ob na pol grenki rjavi brozgi, krompirjevi juhi in posušeni travi s prstjo iz Belja. Po legarju, griži in koleri razbolele želodce so mašili s polenovko in tarhonjo. Mleko so dajali po kapljah, pecivo za zadnjo popotnico. Po dvoriščih so se plazile trume vojnih ujetnikov v ohlapnih plaščih okrog smetišč, brskajoče za odpadki. Ponižani do psa! Zadaž za mrtvašnico so skrivoma delili hrano s prašiči. Ponižani do prašiča! Tu pa je stala dobrodelnost, češčena in odlikovana, dobrodelnost, ki jemlje umirajočim iz ust. Ni bila redkost, da se je v cerkvi sv. Križa kateri dan stiskalo do trideset krst tesno druga ob drugi, v njih nemalo takih, ki so dobili kačo namesto mesa, kamen namesto kruha...

Prišel je poveljnik. »Ah, prosim vas, gospod višji štabni zdravnik, pogledajte to sramoto, ta škandal... Vi poznate mojega moža, vi veste, kako boleha na želodcu... da sme jesti le lahke stvari, teletino, pecivo... piti le mleko z rudninsko vodo... Tole je iz častniške kuhinje... vi veste...« Poveljnik je bil v zadregi. »Seveda, seveda... že vem, milostiva gospa... bom že uredil... Marš, kaj zijate! Nimate nič dela, kaj! Na fronto z vami!« Gospod nadporočnik iz kuhinje naj pride sem!

Nadporočnik, mlad Dunajčan, invalid, ni hotel ničesar vedeti. Je imel preslabe skušnje s takimi stvarmi. Tega nadporočnika sva bila z Ivanom Pestotnikom iz Ljubljane kratko prej rešila če ne gotove smrti, pa gotove ječe. Teden pred binokosno nedeljo se je bila namreč zglasila v bolnišnici revizijska komisija vojaškega poveljstva v Gradcu, njej na čelu sam generalni intendant. Nadporočnik k meni: »Za božjo voljo, rešite me!« Takoj sem se lotil dela. Častniška kuhinja namreč ni bila samo jedilnica, nego tudi zabavišče in pribežališče vseh s praznim žepom. Kaj to pomeni, je skušil že njegov prednik, nadporočnik Jaroslav Müller, Čeh, bogat posestnik in izšolan ekonom. Ta je svoj posel razumel, pa je vseeno moral dodajati. Nadporočnik K. P. je bil pa laik in siromak. V častniški kuhinji so dobivale hrano tudi ženske. Potrebščine je dajala bolniška kuhinja, razume se, da več in boljših. Zaradi tega sem imel več hudih nastopov — brez uspeha.

(Nadaljevanje prihodnjic)